

FÖRORD

JOSEPH SVERKER

Enskilda Högskolan Stockholm
joseph.sverker@ehs.se

FREDRIK WENELL

Akademi för Ledarskap och Teologi
fredrik.wenell@altutbildning.se

I november 2024 arrangerade ALT och Enskilda Högskolan i Stockholm en konferens på temat ”Unga, migration och mångfald: Kyrkans arbete i dagens Sverige”. Konferensen finansierades genom bidrag från Frikyrkliga forskningsrådet (FRIFO) och C E Wikströms minnesfond. Flertalet presentationer, samtal och föreläsningar genomfördes. Det var bidrag både från dem som vardagligen arbetar i sammanhang där många olika kulturer möts och av forskare inom flera olika fält. Från dessa presentationer inbjöds några att bidra till denna volym. Alla kunde av olika skäl inte fullföra sina artiklar, men vi är glada att kunna publicera fyra mycket intressanta artiklar som bidrar med ny forskning inom ett fält som behöver mer fördjupande studier.

DET ÄR TYST OM SAMHÄLLET S MÅNGFALD

”Det talas inte längre så mycket om mångfald”, utbrast en vän. Vederbörande har en poäng. De politiska vindarna har vänt, och mångfald har blivit ett ord som förknippas med politiska projekt, ofta förstådda som ”vänster”. Det är därför något som de nya politiska vindarna vill lämna.

När författarna i den här antologin analyserar mångfaldssamhället innebär det dock inte normativa ställningstaganden. Begreppet används här snarare om det faktum att kristna församlingar verkar i ett mångfaldssamhälle.

Samhället består idag av en mängd olika etniciteter. Enligt SCB hade år 2025 cirka 28 % av Sveriges befolkning utländskt ursprung.¹ Samhället består samtidigt av ett antal olika kulturer, exempelvis samisk kultur och svenskfinsk kultur, och visst går det att se skillnad på hur människor i norra Sverige lever jämfört med personer som bor i Skåne. Frågan är alltså inte *om* det svenska samhället består av många olika kulturer och etniciteter som ska leva tillsammans, utan snarare *hur* detta ska fungera. Det visar sig redan idag att ungdomar i högre utsträckning än tidigare generationer är vana vid vänner, klasskompisar och grannar med olika religiösa och kulturella identiteter.² När det gäller religion är det många ungdomar som frågar *vilken* religion en person har, inte *om* de har en religion. Ungdomar växer upp i en för dem självklar mångfald.

Begreppet som används inom akademien för ett denna typ av samhälle är *postmigrationssamhälle*. *Postmigration* innebär då inte att invandring eller flyktningmottagande upphört, eller att en värdering om det bör eller inte bör upphöra. Det står snarare för att samhället är påverkat av migration till den grad att begreppen "migration", "utländsk bakgrund" och "integration" har omförhandlats. De berör inte enbart invandrare eller flyktingar som har kommit till Sverige, utan alla i samhället. Ulrich Schmiedel har till exempel visat, med hänvisning till Malmö som exempel, att om några decennier är distinktionen mellan "majoritetssvenskar" med svensk bakgrund och "minoritetssvenskar" med utländsk bakgrund omöjlig att göra då "Malmö som helhet kommer att ha en migrationsbak-

¹ SCB, "Sveriges befolkning i sammandrag 1960–2025", online: <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/befolkning-och-levnadsforhallanden/befolkningens-sammansattning-och-utveckling/befolkningsstatistik/pong/tabell-och-diagram/sveriges-befolkning-i-sammandrag-1960-2025>. I utländsk bakgrund ingår utrikes födda och inrikes födda med två utrikes födda föräldrar.

² Jan O. Jonsson, Carina Mood och Georg Treuter, *Integration bland unga: En mångkulturell generation växer upp* (Göteborg: Makadam, 2022), 118–123; jfr Fereshteh Ahmadi och Andras Önver Certrez, *Mångfaldsbarometern 2024* (Gävle: Högskolan i Gävle, 2024), 21.

grund”.³ Frågan, som Schmiedel lånar från den i sammanhanget inflytelserika forskaren Naika Foroutan,⁴ summerar på många sätt den fråga som artiklarna i det här numret ställer till kristna församlingar i Sverige: ”Hur kan vi komma bortom migrationens sociala uppdelningar, om vi vill leva tillsammans i ett samhälle som får en mer och mer ökad mångfald?”.

Postmigration är alltså ett deskriptivt begrepp som beskriver att vi lever i ett mångfaldigt och mångreligiöst samhälle. Församlingar som verkar i detta behöver därmed förhålla sig till samhället som sådant. Det påverkar inte minst församlingars arbete med barn, ungdomar och unga vuxna och gör att arbetet med mångfald i hög grad är sammankopplat med arbetet med unga. Ytterst ställer detta församlingar inför pedagogiska såväl som teologiska frågor om vad det innebär att vara församling i ett mångfaldssamhälle.

TEOLOGISK PEDAGOGIK SOM ÖMSESIDIGT LÄRANDE

En gemensam tematik i artiklarna kan sägas vara *ömsesidighet*. Författarna menar att församlingar, såväl medlemmar som ledare, bör söka genuina möten med de människor som man träffar i sitt mångfaldsarbete. Att enbart se sig som ”sändare” och på så sätt göra sig oföränderlig leder inte till genuina möten. Möten kan dock ske på grund av de strukturer som arbetet i en mångfaldskontext skapar. Ett sätt att motverka modellen att församlingen, eller människorna i församlingen, är opåverkade aktörer som hjälper behövande är just betoningen på att genuina möten förutsätter ömsesidighet.

Ömsesidighet ska dock inte förstås som att relationerna alltid är symmetriska, i den meningen att de är jämställda. I frågor om integration och mångfald – inte minst när det gäller barn och unga – behöver det finnas

³ Ulrich Schmiedel, ”Public Theology for the Postmigrant Society: ’Det Började Röra Sig!’”. *STK* 101/4 (2025), 395–414, vår översättning.

⁴ Naika Foroutan, *Die postmigrantische Gesellschaft: Ein Versprechen der pluralen Demokratie* (Bielefeld: Transcript, 2019).

en medvetenhet om makt och inflytande, formellt såväl som informellt. Som Filippa Millenberg och Martina Nordqvist Färnskog samt Jonathan J. Morgan visar i sina artiklar är relationerna i en församling som arbetar med migranter allt som oftast asymmetriska.⁵ Asymmetrin uppstår genom de positioner man träder in i som ”hjälpare” kontra ”mottagare”, samt genom olika nivåer i fråga om språkkunskap, kulturkännedom och teologisk kunskap. Asymmetrin kan även uppstå när församlingar, eller kyrkliga ledare, agerar i samhället i stort, någonting som Åsa Nausner visar in sin artikel.⁶ Behovet att då arbeta medvetet med den asymmetrin kan förläggas på olika plan, men det väcker viktiga ecklesiologiska frågor. Frågor om mångfald och hur församlingar ska hantera mångfald är därför inte perifera utan når kärnan av vad det innebär att vara en kristen församling.

I det faktiska mellanmänniskliga mötet behöver församlingar arbeta med sin pedagogik för att bemöta utmaningen som de asymmetriska relationerna leder till, om man inte vill befästa de ojämlika relationerna. Det ömsesidiga lärandet som artiklarna förespråkar gör församlingars aktörskap förhandlingsbart, i meningen att en församling inte är ett stabilt subjekt med en färdigställd identitet som sedan agerar i förhållande till ett distinkt objekt. Ömsesidighet i ljuset av asymmetriska relationer innefattar både sårbarhet och öppenhet.

Teologen Colin Gunton menar att en person konstitueras av ”öppenhet till den andre”,⁷ vilket innebär att den andre – den som inte är som jag – kommer att utgöra något av det jag som bildas. Överfört till en församling i förhållande till mångfald och interkulturella relationer pekar artiklarna på att församlingars öppenhet till andra påverkar hur en för-

⁵ Filippa Millenberg och Martina Nordqvist Färnskog, ”Omvändelse som transformativt lärande: En pågående läroprocess”, i *Församling, unga, migration och mångfald*, redigerad av Joseph Sverker och Fredrik Wenell (HYBRID Supplement 4; Örebro: ALT, 2026), 1–30; Jonathan J. Morgan, ”Snart kommer vi alla att vara svenskar: Att övervinna implicit kulturell överlägsenhet i kyrkans möten med migranter”, i Sverker och Wenell, *Församling*, 31–56.

⁶ Åsa Nausner, ”Lyssnande gränsledare: En resurs i kultur- och religionsmöten”, i Sverker och Wenell, *Församling*, 57–81.

⁷ Se Joseph Sverker, *Human Being and Vulnerability: Beyond Constructivism and Essentialism in Judith Butler, Steven Pinker and Colin Gunton* (Stuttgart: Ibidem, 2020), 110–113.

samling förstår sitt aktörskap. För en församling med i huvudsak inhemskt svenska medlemmar behöver församlingens identitet alltså omförhandlas och öppnas upp i mötet med människor som har en annan bakgrund. Olika begrepp används för att karakterisera detta i artiklarna – från ”dialog”, ”empatiskt lyssnande” och ”poröshet” till ”transformativt lärande”. Oavsett begrepp pekar artiklarna på vikten av att möta de frågor, utmaningar och möjligheter som postmigrationssamhället ställer för samlingen inför med en öppenhet till inre förändring.

ARTIKLAR

I frikyrkliga sammanhang har omvändelse ofta framställts som en punktuell händelse. I kontrast till detta utforskar Millenberg och Nordqvist Färnskog möjligheten att förstå omvändelse som en livslång process.⁸ Författarna använder teorier från vuxenpedagogik för att beskriva hur lärande sker när våra grundläggande antaganden utmanas i mötet med andra kulturer. Artikeln lyfter fram språkkaféer som platser där volontärer och migranter möts på ett sätt som skapar förändring präglad av ”djup, bredd och stabilitet”.⁹ Med stöd i James K. A. Smiths teorier om att vi formas av vanor och liturgier, dras slutsatsen att kyrkan bör ha en pedagogisk hållning präglad av öppenhet och nyfikenhet, där omvändelse ses som en riktning i vardagen som involverar hela människan.

Jonathan Morgan kritiserar i sin artikel den ”assimilerande modell” som ofta förekommer inom kyrkan, där integration likställs med en ensidig anpassning till svensk kultur.¹⁰ Morgan menar att kyrkans uppgift inte är att göra människor till svenskar, utan att integrera dem i en mångkulturell ”Kristus kropp”. Han exemplifierar detta med en bibelstudiegrupp för ensamkommande afghanska pojkar. Undervisningen var initialt monologisk, vilket passiviserade deltagarna. Genom att byta

⁸ Millenberg och Nordqvist Färnskog, ”Omvändelse”.

⁹ Millenberg och Nordqvist Färnskog, ”Omvändelse”, 6.

¹⁰ Morgan, ”Snart”.

metod till *Discovery Bible Study*, som är en mer dialogisk pedagogik, fick deltagarna tolka texterna utifrån sina egna erfarenheter. Detta ledde till *inkulturation* och *kritisk kontextualisering* snarare än assimilation, vilket gav deltagarna större ägarskap över sin tro och bröt den kulturella maktbalansen.

Nausners artikel handlar om praktiskt interreligiöst arbete i Örebro och introducerar begreppet ”gränsledare” – någon som rör sig i mellanrummen mellan grupper för att bygga tillit.¹¹ Nausner betonar att gränsledare behöver präglas av ”empatiskt lyssnande” för att överbrygga klyftor mellan majoritetssamhället och minoritetsgrupper. Hon beskriver tre konkreta exempel: skolbesök där kristna och muslimska företrädare svarar på frågor tillsammans, fredsvandringar för mänskliga rättigheter samt fredsböner på torget. Syftet är att skapa *conviviality* (konsten att leva tillsammans) och att kyrkan ska vara en aktiv samhällsaktör som motverkar polarisering genom vänskap och praktisk samverkan, snarare än genom evangelisation eller teologisk debatt.

I sin artikel utforskar Joseph Sverker spänningsfältet mellan en klassisk frikyrklig församlingssyn – definierad som en gemenskap av troende – och den teologiska betydelsen av den geografiska plats där församlingen verkar.¹² Med avstamp i ett aktionsforskningsprojekt i en mångkulturell förort, där unga icke-medlemmar agerar som ledare, formuleras en konstruktiv ecklesiologi för en ”vidgad kropp”. Genom dialog med bland andra Graham Ward och Miroslav Volf argumenterar Sverker för att församlingens gränser bör förstås som porösa och utsträckbara, snarare än fasta. Han utmanar uppdelningen mellan det sakrala och det profana genom att betona ”vardagens helighet” och förespråkar en förflyttning från att vara en kyrka för andra till att leva med sin omgivning. Detta möjliggör en inkluderande gemenskap där ”den andre” kan omfamnas i sin egenart, samtidigt som kyrkan förblir trogen sitt uppdrag i en samhällelig och ekologisk kontext.

¹¹ Nausner, ”Lyssnande gränsledare”.

¹² Joseph Sverker, ”Den vidgade ecklesiologiska kroppen: En frikyrklig teologi för den samhälleliga och ekologiska platsen”, i Sverker och Wenell, *Församling*, 82–109.

RESPONSER

Förutom sakkunniggranskade artiklar innehåller detta nummer också tre responser.¹³ Den första är skriven av Rickard Cruz. Cruz är till vardags ledare i ett husförsamlingsnätverk i Helsingborg. De är som kristen gemenskap vänner med många muslimska troende som finns i samma områden som dem. De inbjuder till gemenskap och umgås med dem, men den interkulturella kompetens därmed uppövar innebär inte, skriver Cruz, att evangelisation tonas ned. Han argumenterar därför för att kyrkor inte främst ska bjuda in muslimer till konversion utan till att möta Jesus.

En liten annan vinkel ger sedan Kristna Helgesson Kjellin uttryck för i sin respons. Hon menar att artiklarna i detta nummer fyller ett behov, eftersom de visar på olika sätt att relatera till "den andre". Förhållningssättet som alla förutsätter är ett lyssnande, snarare än ett förgivettagande om att den andre ska bli "som oss". Hon efterlyser, vidare, att den interkulturella kompetens som artiklarna ger uttryck borde vara en del av alla utbildningar som innebär tjänst i ett trossamfund.

Avslutningsvis ges en personligt hållen respons av Jonas Rydberg, som till vardags är generalsekreterare för Sveriges Stadsmissioner. Han visar hur livsförvandlande möten förutsätter att de man möter inte ses som objekt. Genom att betona att plats är mer än adress – han beskriver det som ett helt livsrum – kan människor ges möjlighet att forma nya liv. Detta förutsätter dock att de förblir personer med unika erfarenheter, behov, berättelser och resor som behöver bli lyssnade till för sin egen skull.

Sammantaget visar artiklarna och de efterföljande responserna på ett behov av att ta mångfaldssamhället på allvar. Kultur kan inte längre ses som något monolitiskt. Vi är alla indragna i förhandlingar där vi riskerar vår identitet, men där vi också kan vinna en bredare bild av vad det är att vara människa och av vem Gud är. Förhoppningen är att detta nummer ska inspirera, provocera och utrusta församlingar för mötet med människor från många olika kulturer.

¹³ Rickard Cruz, Kristina Helgesson Kjellin och Jonas Rydberg, "Responser", i Sverker och Wenell, *Församling*, 115–119.